

การนับถือผีของชาวไทยย้อ : ความสัมพันธ์ด้านความเชื่อและนิเวศวิทยาวัฒนธรรม
SPIRITS WORSHIP OF THE THAI-NYO PEOPLE : RELATIONS
OF BELIEFS AND CULTURAL ECOLOGY

อิทธิราชย์ นันขันธ์¹ ศรัญญา ประสพชิงชนะ² และราชันย์ นิลวรรณภา³
Athirach Nankhantee¹, Sarunya Prasopchingchana² and Rachan Nilwanapha³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงการนับถือผีของชาวไทยย้อ อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม 2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ด้านความเชื่อกับชุมชนลุ่มแม่น้ำโขง และนิเวศวิทยาวัฒนธรรมผ่านการนับถือผีของชาวไทยย้อ อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม และ 3) เพื่อศึกษาบทบาทและความสำคัญของการนับถือผีต่อวิถีชีวิตชาวไทยย้ออำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม โดยวิธีการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

ผลการวิจัยพบว่า ชาวไทยย้ออำเภอท่าอุเทนนับถือผีมาจากบรรพบุรุษ มีการเปลี่ยนแปลงคือ 1) ยุคแรกตั้งเมืองท่าอุเทน เจ้าเมืองอิงอำนาจจากผีภูผาสร้างความสัมพันธ์กับผู้ถูกปกครอง 2) ยุคปฏิรูปการปกครองได้ยกเลิกระบบอาญาสี่ และหลังปราบปรามกบฏผีบุญผีญาพ่อที่ผูกขาดอำนาจจากอาญาสี่ล่มสลาย 3) ยุคพระอาจารย์สีห์ดี สุวรรณมาโจ พัฒนาพุทธศาสนาและสร้างพระธาตุท่าอุเทนขึ้นเป็นของอักษาทนการนับถือผี 4) ปัจจุบันชาวไทยย้ออำเภอท่าอุเทนได้สถาปนาผีญาพ่อเป็นเจ้าพ่อหลักเมือง

การนับถือผีที่สัมพันธ์กับความเชื่อกับชุมชนลุ่มแม่น้ำโขง คือ 1) ญาพ่อเจ้าโต้ง คล้ายคลึงกับความเชื่อกับ 5 ชุมชน คือ ชุมชนลวง ชุมชนบ้านธาตุน้อย ชุมชนเมืองหลวงพระบาง ชุมชนเก่าสกลนคร ชุมชนบ้านศรีครเตา มีขอบเขตอำนาจทับซ้อนกับเจ้าเฮือน 3 พระธาตุพนม 2) ผีญาพ่อในภูมิทัศน์วัฒนธรรมสถานที่เคยพักพิงเป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่น 3) การนับถือผีของชาวไทยย้อมีสัมพันธ์กับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย 4) การนับถือผีในฐานะผีตัวเดียวกัน อาทิ ท่าอุเทน ไชยบุรี หินบุร ทำดอกแก้ว ตาลปากน้ำ บ้านโพน หัวบึงทุ่งการนับถือผีกับนิเวศวิทยาวัฒนธรรมคือ ญาพ่อศรีสุทโธ อารักษ์บึงมอ นางแอ่ไค้ อารักษ์แม่น้ำโขง นางจันทา อารักษ์ห้วยทวย ท้าวอำคา อารักษ์หนองสูง และ ท้าวคำไค้ อารักษ์ฮ่องแซง ทำหน้าที่ดูแลรักษา แบ่งปันทรัพยากร ตามหลัก “บ่เอิ้น บ่ขาน บ่วาน บ่ข่อย” และปฏิบัติตาม ขะลำ อย่างเคร่งครัด เป็นระบบการจัดการทรัพยากรจากภูมิปัญญาของชุมชน

บทบาทและความสำคัญของการนับถือผีต่อวิถีชีวิตชาวไทยย้ออำเภอท่าอุเทนปัจจุบันมีบทบาทต่อการสร้างความมั่นคงทางจิตใจ เมื่อเกิดความรู้สึกกังวล ความเครียด หวั่นวิตกอาทิ ความเจ็บป่วย คำขยาไม่ได้กำไร เกณฑ์ทหาร แม้ไม่สามารถรับประกันได้ว่าจะช่วยเหลือได้ผลสำเร็จเพียงใดแต่ได้รับความสบายใจ บทบาทของญาพ่อต่อการแสดงพลังและการอบรมระเบียบสังคมเกิดจากการปฏิบัติตาม ฮีตคอง ขะลำ และหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นในระดับโลกียะ การประกอบสัมมาอาชีพ และดำรงชีวิตอย่างสงบสุข

คำสำคัญ : การนับถือผีของชาวไทยย้อ, ความสัมพันธ์ด้านความเชื่อ, นิเวศวิทยาวัฒนธรรม

¹ นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาไทยศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

² อาจารย์ ดร. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ABSTRACT

The aims of this study were 1) to study the conversion of Tai-Nyo people beliefs in Tha Uthen district, NakhornPhanom, 2) to study the spiritual beliefs and culture of the community along the Mekong River 3) to study the role and significant of spirit believing of Tai-Nyo community. The research was conducted with Qualitative Method approach.

The result of the study revealed that Tai-Nyo in Tha Uthen district, NakhornPhanombelieved in spirit since their ancestors. There were some changes 1) since the establishment of Tha Uthen in 1833, the governor gained his power and built positive relationship with the community by using the belief in Pheeyhaphau. 2) Since the revolution, the “Aryhasee” (1899) and Pheebul were not in power 3) Phra Ajarn Seethat Suvunmano’s era (1913), Buddhist teaching was developed to replace the spiritual beliefs. 4) Today, Pheeyhaphau is the Shrine of the City Pillar.

The relationship between spiritual beliefs and community along Mekong River were 1) YhaPhu Jau Thong was similar to the five communities were Loung, Ban That Noi, Muang Loung Prabang, Old SakonNakhon, and Ban Srinakhontao communities. These communities had overlapping of power with Chao Huan Sam Ruksar, Pra That Pranom Pragoda 2) Pheeyhaphau interm of cultural landscape was originally local history of Thi-Nyo 3) Tai-Nyo believe in spirits since they were born. 4) The development of beliefs on spirits of Tai-Nyo significantly also related to the connection of other Thi-Nyo communities within the belief on the same spirits such as, Tha Uthen, Chaiyaburi, Hinbur, Tha Dogkaew, Talpaknum, Ban Phone, and Hau Bungthuong communities. Many spirits were related to the natural resources such as river and forest. Therefore, the community respect and protect their natural resources, which in fact a very good way to management the community

Today, spiritual beliefs of Tai-Nyo people play a virtual role for the community. Although there are no prove to support that the spirit have benefit people lives, Tai-Nyo people still happy and less anxious when they believe in the spiritual. Since this beliefs is based on morality and Buddhism, it creates a good citizenship and organized society.

Keywords: Spirits Worship of The Thai-Nyo People, Relations of Beliefs , Cultural Ecology

บทนำ

ชุมชนอีสานมีความเชื่อและนับถือผีมาช้านาน มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต อาทิ พิธีเลี้ยงผีปู่ตา เลี้ยงผีตาแสด ก่อนลงมือทำนา พิธีกรรมล่าผีฟ้า รักษาโรคฯ ในขณะที่พิธีกรรมดังกล่าวในยุคปัจจุบัน ถูกตั้งคำถาม เกิดความสงสัย ไม่เข้าใจ มองว่าเป็นเรื่องมมาย ไร้สาระ หาเหตุผลไม่ได้ การศึกษาวิจัย จึงเป็นหนทางหนึ่งที่จะนำไปสู่การสร้าง ความเข้าใจ และถอดรหัสภูมิปัญญาที่เกิดขึ้น

“ไทยย้อย” เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งมีความเชื่อและนับถือผีมาจากบรรพบุรุษ อาศัยอยู่กระจัดกระจายในประเทศไทยและประเทศลาว เดิมมีถิ่นฐานอยู่เมืองหงสา ทางตอนเหนือของลาว เมื่อ พ.ศ. 2351 ได้อพยพลงมาจากตอนใต้และได้ตั้งเมืองอยู่ปากน้ำสงคราม นามว่า เมืองไชยสุทธิตมบุรี จนถึงรัชกาลที่ 3 ได้อพยพข้ามแม่น้ำโขงไปตั้งเมืองหลวงบุ่งลึง จนถึง พ.ศ. 2375 ได้กลับมาตั้งเมืองอยู่ท่าอุเทน (เมธี ดวงสงค์, 2514 : 1-6) ชุมชนไทยย้อยในประเทศไทยปัจจุบัน ได้แก่ บ้านท่าอุเทน บ้านโพน บ้านตาลปากน้ำ จ.นครพนม บ้านนายาง บ้านกุดน้ำใส จ.อุดรธานี บ้านจำปาบ้านหนามแท่ง บ้านนาสีนวล จ.สกลนคร บ้านหนองแวง บ้านหนองไม้ตาย บ้านบึงกระดาน จ.กาฬสินธุ์บ้านท่าขอนยาง บ้านยาง บ้านโพน บ้านกุดน้ำใส จ.มหาสารคาม (บุญยงค์ เกศเทศ, 2534: 42) ชาวไทยย้อยท่าอุเทนมีความเชื่อและนับถือผีอย่างหนาแน่นจำนวน 19 องค์ แตกต่างจากการนับถือผีของชาวไทยย้อยกลุ่มอื่นและชาวอีสานทั่วไป จากการศึกษาของ วิศิษฐ์ ดวงสงค์ (2542 : 3877-3889) พบว่าชาวไทยย้อยนับถือผีญาพ่อหงสา ญาพ่อเจ้าโต้งอ้ายหัวช้อล่อ ญาพ่อสุวรรณราช อ้ายคำแดง อ้ายโต้งกว้างปากกระดิ่ง อ้ายคำไหลท้าวแสนตาอ้ายบุญเหลืออ้ายหาญสะต่อง ญาพ่อศรีสุทโธท้าวแสนตา นางแอกได้นางจันทาท้าวคำโค ท้าวอำคา โดยแต่ละองค์จะสถิตในสถานที่ทางประวัติศาสตร์ที่มีอยู่จริง และในแหล่งทรัพยากรสำคัญ ในขณะที่ชุมชนไทยย้อยกลุ่มอื่นมีความเชื่อและนับถือผีแตกต่างกันไป คือ ชุมชน

ไทยย้อยท่าขอนยาง นับถือผีเจ้าพ่อพิลื้อ เจ้าพ่อสำราญ เจ้าแม่สองนาง (บุญยงค์ เกศเทศ, 2534: 56-60) ชุมชนไทยย้อยบ้านโพน นับถือผีแจ (รุ่งอรุณ ทิพชุน ทเถียร และสมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2532 : 168) ชุมชนไทยย้อยอำเภอธัญประเทศ นับถือผีศาลนักษัตรเจ้าเมืองเพชร ศาลนักษัตรพระครูจันทร์ ศาลนักษัตรเจ้าพ่อเขาน้อยสีชมพู (ศิริกมล สายสร้อย, 2547: 168) ชุมชนไทยย้อยไชยบุรีนับถือผีญาพ่อโต้ง ญาพ่อหงสา ญาพ่อแสน ชุมชนไทยย้อยหินบุร ประเทศลาว นับถือผีญาอ้ายหัวช้อล่อ

ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่าชาวไทยย้อยท่าอุเทนนับถือผีมีความเกี่ยวข้องกับสถานที่จริงในประวัติศาสตร์ความเป็นมา เป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่น่าสนใจ เมื่อนำมาพิจารณากับชุมชนลุ่มแม่น้ำโขงอื่น พบว่ามีความสัมพันธ์บางอย่างด้านความเชื่อที่สอดคล้องกัน รวมทั้งสามารถเชื่อมโยงเครือข่ายทางสังคมของชาวไทยย้อยกลุ่มอื่น จึงได้ตั้งประเด็นในการศึกษาอย่างเจาะลึก ด้านความสัมพันธ์ด้านความเชื่อ เพื่อค้นหาความคิดเบื้องหลังปรากฏการณ์ ซึ่งอาจจะค้นพบระบบคิด โลกทัศน์ในสายตาขององค์ความรู้ท้องถิ่น ที่สามารถเติมเต็มประวัติศาสตร์ไทยย้อยในมิติวัฒนธรรมอย่างมีชีวิตชีวา นอกจากนี้ การนับถือผีของชาวไทยย้อยมีความเกี่ยวข้องกับแหล่งทรัพยากรต่างๆรอบเมืองท่าอุเทนการใช้ทรัพยากร มีเงื่อนไข ขั้นตอน กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ถือเป็นระบบการจัดการทรัพยากรของท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ที่ควรค่าแก่การศึกษาจึงตั้งประเด็นศึกษาด้านนิเวศวิทยาวัฒนธรรม

อย่างไรก็ตามเกิดเหตุการณ์สำคัญที่ส่งผลให้พฤติกรรมการณ์นับถือผีของชาวไทยย้อยท่าอุเทนเปลี่ยนแปลงไป คือ 1) การปฏิรูปการปกครอง (พ.ศ. 2442) ได้ยกเลิกระบบอาญาสี่ 2) การประกาศห้ามนับถือผี หลังการปราบปรามพวกผีบาปผีบุญ (พ.ศ. 2444-2445) 3) การวางรากฐานทางพุทธศาสนาของพระอาจารย์สีหัตถ์ สุวรรณมาโจ (พ.ศ. 2456) สร้างพระธาตุท่าอุเทน จนถึงปัจจุบันชุมชนท่าอุเทนมีการขยายตัวของชุมชนเมืองชายแดน มีประชากรที่หลากหลาย มี

ความคิด ระดับการศึกษา สังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง ที่มีความสลับซับซ้อน อาจส่งผลกระทบต่อความเชื่อและการนับถือผีของชาวไทยย้อยดั้งเดิม และด้วยความเคารพศรัทธาชาวท่าอุเทนได้สถาปนาผีญาพ่อขึ้นเป็น เจ้าพ่อหลักเมืองท่าอุเทน เมื่อ พ.ศ. 2554การพยายามสร้างความเข้าใจและอธิบายเบื้องหลังปรากฏการณ์การนับถือผีที่เคยมีบทบาทสำคัญในวิถีชีวิตชาวไทยย้อยในอดีต รวมทั้งเหตุการณ์สำคัญที่มีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลง ทำให้ผู้วิจัยจึงตั้งประเด็นการวิจัยเรื่อง การนับถือผีของชาวไทยย้อย : ความสัมพันธ์ด้านความเชื่อและนิเวศวิทยาวัฒนธรรม ซึ่งจะนำไปสู่ข้อมูลเบื้องหลังปรากฏการณ์อันเป็นวิถีคิด วิถีปฏิบัติ การดำเนินชีวิตอย่างมีวัฒนธรรม และเป็นเหตุผลสนับสนุนว่า การนับถือผี ไม่ได้เป็นสิ่งที่มง่าย แต่มีข้อมูลทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ความเชื่อ และภูมิปัญญาท้องถิ่นในรูปแบบต่างๆและเป็นโอกาสที่จะทำความเข้าใจชาติพันธุ์ไทยย้อยผ่านชุดข้อมูลท้องถิ่น อันนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวไทยย้อยต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงการนับถือของชาวไทยย้อย อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ด้านความเชื่อ กับชุมชนลุ่มแม่น้ำโขง และนิเวศวิทยาวัฒนธรรม ผ่านการนับถือผีของชาวไทยย้อย อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม
3. เพื่อศึกษาบทบาทและความสำคัญของ พิธีกรรมการนับถือผีต่อวิถีชีวิตชาวไทยย้อยอำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล

1) การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) 1.1) รวบรวมข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษากลุ่มชนเผ่าไทยย้อยต่างๆ เช่น เอกสารวิชาการ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสือ เอกสารโบราณ จารึก 1.2) วิเคราะห์และประเมินข้อมูลเอกสาร เพื่อตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล เช่นใครเขียน เขียนเมื่อใด วิธีการรวบรวมข้อมูล ลักษณะของเอกสารเป็นอย่างไร

2) การวิจัยภาคสนาม (Field Work) ศึกษาในพื้นที่ อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม ด้วยวิธีการสัมภาษณ์ การสำรวจ สังเกตแบบมีส่วนร่วม กับกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้ 2.1) เข้าร่วมและสังเกตการณ์ในพิธีกรรมทรงเมืองประจำปี จำนวน 3 ครั้ง 2.2) สังเกตการณ์การประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือผีในชุมชนไทยย้อย เช่น การเลี้ยงผีตาแฉก การเลี้ยงขึ้น เลี้ยงลง การบนบาน แก้มบน การเซ่นไหว้ผี ฯ

3) สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ คือ ชุมชนไทยย้อย อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างเลือกแบบเจาะจงผู้ให้ข้อมูลหลัก

- 1) ร่างในพิธีกรรมทรงเมือง จำนวน 8 คน
- 2) ผู้นำพิธีกรรมการนับถือผีอื่น ๆ
- 3) ผู้อาวุโสอายุ 60 ปีขึ้นไป มีประสบการณ์มากกว่า 10 ปี
- 4) ประชาชนท้องถิ่น ผู้รู้ นักวิชาการ
- 5) ประชาชนชาวไทยย้อยอำเภอท่าอุเทน
- 6) ประชาชนในอำเภอท่าอุเทน

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

1. แนวคิดเรื่องผี และวิญญาณ (Animism) ความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือผีเป็นศาสนา ดั้งเดิมของมนุษยชาติ โดยแรกเริ่มของพัฒนาการทางศาสนานั้น มนุษย์ไม่สามารถหาคำอธิบายกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ จึงเชื่อว่ามีอำนาจเหนือ

ธรรมชาติดูอยู่เบื้องหลัง ต่อมาเชื่อว่าในธรรมชาตินั้น มี พิริยญาณที่มีอำนาจศักดิ์สิทธิ์สถิตอยู่ จนกระทั่ง ยอมรับเอาศาสนามาเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจและ ผสมผสานความเชื่ออย่างสอดคล้องลงตัว และใช้ เป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิต

2. แนวคิดประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า(Oral History) ศรีศักร วัลลิโภดม (2550 : 7-10)กล่าวว่า ตำนานหรือ Myth ที่เป็นเรื่องเล่าเพื่อ บอกความเป็นมาของผู้คนที่เป็นบรรพบุรุษ บอกเล่า เหตุการณ์ บอกเล่าการมีตัวตนของบรรพบุรุษของ กลุ่มชน มีลักษณะของการสร้างสำนึกร่วมในการอยู่ ร่วมกันของผู้คนที่เป็นผู้สร้างและรับรู้ตำนานนั้นอีก ความเป็นประวัติศาสตร์จากตำนานนั้น ไม่ใช่ ประวัติศาสตร์ที่สร้างขึ้นจากการแสวงหาข้อเท็จจริง ตามเหตุการณ์และเวลาที่เป็นจริง แต่เป็นการสร้าง ประวัติศาสตร์มาจากความเชื่อในเรื่องเวลา

3. แนวคิดจักรวาลวิทยา เป็นมุมมอง โลกทัศน์ของผู้คนในการมองความจริง โดยมีการ ผสมผสานความคิดจากกระแสหลัก คือ แนวคิดจักรวาลในศาสนาพุทธ ที่อธิบายสามโลกที่พระพุทธเจ้า ตรัสรู้คือ 1) สังขารโลก 2) สัตว์โลก 3) โอกาสโลก แนวคิดจักรวาลในศาสนาพราหมณ์ ฮินดู กล่าวถึง การสร้างโลกการพิเนาศของโลกและการที่โลกกลับมี ขึ้นใหม่เรื่องเผ่าพันธุ์ของเทพเจ้าเรื่องการเริ่มต้น ของพระมनुและยุคแห่งพระมनुเรื่องของดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์

4. แนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Ecology) สุริยา สมุทคุปดี และคณะ (2536ก : บทคัดย่อ) ได้นำแนวคิดนิเวศวิทยา วัฒนธรรมมาเป็นกรอบในการศึกษาปรากฏการณ์ ทางความเชื่อในสังคมไทย พบว่าชาวบ้านเชื่อว่า ผี ซึ่งเป็นศาสนาดั้งเดิม มีบทบาทสำคัญในฐานะที่เป็น ศูนย์กลางของความเชื่อและการจัดองค์กรทาง สังคมชาวบ้านเพื่อจัดการใช้ประโยชน์และอนุรักษ์ ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ดังนั้น ผี จึงเป็นเจ้าของ ทรัพยากรผู้มีความศักดิ์สิทธิ์และมีอำนาจอยู่เหนือ ความขัดแย้งและผลประโยชน์ของชาวบ้านในชุมชน

ในขณะที่ คน หรือชาวบ้านได้รับผลประโยชน์จาก ทรัพยากรต่างๆ

ผลการวิจัย

การเปลี่ยนแปลงการนับถือผีของชาว ไทยย้อยท่าอุเทน

1)ยุคแรกตั้งเมืองท่าอุเทน พ.ศ. 2376 เจ้า เมืองได้เช่นบวงสรวงและสถาปนาผีญาพ่อแทนคำขึ้น เป็นผีประจำเมืองท่าอุเทน โดยผูกขาดสิทธิในการ ประกอบพิธีกรรมเท่านั้น อาทิ เช่นบวงสรวงเพื่อออก รบ บวงสรวงเพื่อทำนายเหตุการณ์ต่างๆ และอิงอำนาจ ของผีญาพ่อแทนคำในการปกครองบ้านเมือง ประหนึ่ง ว่าการสั่งการของเจ้าเมืองถือเป็นความประสงค์ของ ผีญาพ่อผู้ถูกปกครองชาวไทยย้อยจะต้องปฏิบัติตาม อย่างเคร่งครัด ถือเป็นกลยุทธ์อาศัยความศรัทธาเป็น เครื่องมือสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองและผู้ถูก ปกครอง และเริ่มประกอบพิธีกรรมทรงเมืองโดยเจ้า เมืองเป็นผู้นำตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ในส่วนชาวบ้าน ไทยย้อยทั่วไปยังนับถือผีแฉ

2) เกิดการปฏิรูปการปกครอง และยกเลิก ระบบอาญาสี่ (พ.ศ.2442) และหลังการปราบปราม กบฏผีบุญภาคอีสาน (พ.ศ. 2444-2445) เสร็จสิ้นลง ได้ มีประกาศห้ามนับถือ ทรงเจ้าเข้าผี และวางโทษหนัก ส่งผลให้การประกอบพิธีกรรมการนับถือผีที่เกี่ยวข้อง กับระบบอาญาสี่สิ้นสุดลง ในระดับชาวบ้านไทยย้อย ยังคงนับถือผีแฉอย่างมั่นคง เพราะประกอบพิธีกรรมใน ที่ลับตาเฉพาะครอบครัวยากต่อการตรวจสอบของ เจ้าหน้าที่ของรัฐ

3) การพัฒนาพุทธศาสนาของพระอาจารย์ สีหัตถ์ เมื่อ พ.ศ. 2456 ท่านเล็งเห็นว่าชาวไทยย้อยนับ ถือผีแฉเป็นเรื่องมมกาย จึงได้สร้างพระธาตุท่าอุเทนขึ้น เพื่อเป็นของฮักษาแทนการนับถือผีแฉและสั่งสอนให้เข้าใจ ในหลักธรรมทางพุทธศาสนา แสดงปาฏิหาริย์ต่างๆเพื่อ เรียกศรัทธา ทำให้ชาวไทยย้อยอ่อนคลายการนับถือผีแฉ ลง

4) ปัจจุบัน ชาวไทยย้อยอำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม นับถือผีอย่างหนาแน่น มีจำนวน 19

องค์ คือ ญาพ่อแท่นคำ ญาพ่อหงสา ญาพ่อเจ้าโต่ง ญาพ่อสุวรรณราช ญาพ่อเป็ง ญาพ่อศรีสุทโธ ท้าวขอล้อ ญาอ้ายคำแดง ญาอ้ายหาญสะต้อง ญาอ้ายคำไหล ญาพ่อโต่งกว้างปากกระดิง ญาเจ้าน้อยยอดทอง ญาอ้ายบุญเหลือ ญาอ้ายเฟียพัน ญาอ้ายเขียว ค่อม ญาท้าวแสนตา นางแอกไค้ นางจันทา ท้าวคำไค้ ท้าวอำคา ท้าวคำเหลียง มีการประกอบพิธีกรรมทรงเมืองเป็นประจำ 3 ครั้งต่อปี ครั้งแรกระหว่างวันขึ้น 3-4 ค่ำ เดือน 3 เป็นพิธีชำระบ้าน ปิดเป่าสิ่งเสียดจัญไรครั้งที่ 2 ระหว่าง วันขึ้น 3-4 ค่ำ เดือน 6 เป็นการทำนายความอุดมสมบูรณ์ และครั้งที่ 3 ระหว่าง วันแรม 1-2 ค่ำ เดือน 11 เพื่อบอกกล่าวผีญาพ่อถึงผลผลิตต่างๆ อัญเชิญผีญาพ้อมาแข่งเรือและทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับผีญาพ่อ และนับถือผีอารักษ์คือ ญาพ่อศรีสุทโธอารักษ์บึงมอ นางแอกไค้อารักษ์แม่น้ำโขง ท้าวอำคาอารักษ์ฮ่องแข ท้าวคำไค้อารักษ์หนองสูง ชาวชุมชนท่าอุเทนมีความเชื่อและศรัทธาได้ร่วมกันสถาปนาผีญาพ่อขึ้นเป็น เจ้าพ่อหลักเมืองท่าอุเทน เมื่อ พ.ศ. 2554

5) ปัจจัย ที่มีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลง (1) ด้านเศรษฐกิจ เดิมชุมชนไทยย้อยมีระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพ มีอารักษ์เป็นผู้รักษาทรัพยากร ชาวไทยย้อยต้องให้ความเคารพ และปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ ต่อมาในยุคพืชพาณิชย์ แหล่งทำมาหากินสาธารณะ ถูกบุกเบิกพื้นที่ ทำให้ความเชื่อผีญาพ่อผ่อนคลายความศักดิ์สิทธิ์ลงไปด้วย (2) ด้านสังคมและวัฒนธรรม เดิมชุมชนไทยย้อยเป็นกลุ่มเดี่ยวที่มาตั้งถิ่นฐาน มีวัฒนธรรมร่วมและเครือญาติไปในทิศทางเดียวกัน จึงสามารถธำรงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมได้ ต่อมามีการขยายของเมือง ผู้คนต่างเชื้อชาติ ภาษาได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานเพิ่มขึ้น ทำให้การนับถือผีของชาวไทยย้อยถูกทำทลายจากแนวคิดของกลุ่มอื่นที่แตกต่าง (3) การรับข้อมูลข่าวสาร เดิมชาวไทยย้อยได้รับการอบรมสั่งสอนจากผู้อาวุโส การสั่งสอนศีลธรรมยึดถือฮึดคง ต่อมาชาวไทยย้อยได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียน การรับรู้ข่าวสารผ่านโทรทัศน์อินเทอร์เน็ต ทำให้ชาวไทยย้อยรุ่นใหม่มี

ทัศนคติด้านลบต่อการนับถือผี คิดว่าเป็นเรื่องงมงาย เป็นเรื่องของผู้เฒ่าผู้แก่ พระภิกษุสงฆ์ในอำเภอท่าอุเทน เห็นว่าเป็นเรื่องไม่ใช่ศรัทธา

การนับถือผีชาวไทยย้อยกับความสัมพันธ์ด้านความเชื่อชุมชนลุ่มแม่น้ำโขง

1) ญาพ่อเจ้าโต่ง : ความสัมพันธ์กับความเชื่อในชุมชนลุ่มแม่น้ำโขง คล้ายคลึงกับความเชื่อในชุมชนอื่น ได้แก่ (1) ชุมชนลวงลุ่มแม่น้ำโขง ปากน้ำเซบั้งไฟ สปป.ลาว นับถือ เจ้าโต่งกว้าง ในฐานะเจ้าเฮือนสามรักษาพระธาตุพนม อดีตเป็นกษัตริย์มีขอบเขตอำนาจบริเวณแม่น้ำโขงตอนกลางทั้งหมด (2) ชุมชนข้าโอกาสพระธาตุพนมบ้านธาตุน้อย อ.ธาตุพนม จ.นครพนม นับถือ เจ้าโต่งกว้าง ในฐานะเจ้าเฮือนสามรักษาพระธาตุพนม หลังจากสถาปนาพระธาตุพนมเรียบร้อยแล้ว เป็นพญานาคได้เข้ามาถวายการรักษาพระธาตุพนม (3) ประชาชนเมืองหลวงพระบาง สปป.ลาว เชื่อว่า เจ้าโต่งกว้าง เป็น พญานาค สถิตอยู่ปากแม่น้ำคาน (4) ชุมชนเก่าจังหวัดสกลนครนับถือเจ้าโต่งมหะศักดิ์ อดีตเป็นอุปฮาดเมืองสารวันพันทอง มารักษาพระธาตุเชิงชุมหนองหาน และแม่น้ำก่ำตลอดแนวจนถึงแม่น้ำโขงที่ อ.ธาตุพนม (5) ชุมชนศรีครเตา อ.พยัคฆภูมิพิสัย จ.มหาสารคาม เชื่อว่าเจ้าโต่งกว้าง เป็นบริวารของเจ้าพ่อศรีครเตาเมื่อพิจารณาขอบเขตพื้นที่ทางกายภาพพบว่า ญาพ่อเจ้าโต่งไทยย้อย มีขอบเขตอำนาจทับซ้อนภายใต้เจ้าโต่งกว้างเจ้าเฮือนสามองค์พระธาตุพนม แต่ชาวไทยย้อยยืนยันว่า เป็นคนละองค์กัน อาจเป็นเพราะชาวไทยย้อยได้รับการถ่ายทอดความทรงจำร่วมในพิธีกรรม เกิดเป็นตัวตนความคิดของไทยย้อยเองการร้อยรัดชาวบ้านในพื้นที่อำนาจของญาพ่อเจ้าโต่งด้วยความเชื่อและการประกอบพิธีกรรมช่วยเชื่อมโยงคนในพื้นที่ให้เกิดความรัก สร้างความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม

2) ผีศักดิ์สิทธิ์ในภูมิทัศน์วัฒนธรรม : พื้นที่วัฒนธรรมไทยย้อยในความทรงจำ กล่าวคือ ชาวไทยย้อยนับถือผีในสถานที่ทางประวัติศาสตร์ อาทิ ญาพ่อหงสา สถิต ณ เมืองหงสา ท้าวแสนตาสถิต ณ เมืองไชยบุรี ญาพ่อสุวรรณราช สถิต ณ เมืองหลวงปู่แดง ญาอ้ายคำไหล สถิต ณ วังซ้อง แม่น้ำหินบุง ท้าวขอล้อ สถิต ณ เมืองหิน

บุรุษ ญาติผู้ใหญ่ และผู้ช่วย ญาติผู้ใหญ่ต้อง
ญาติผู้ใหญ่ช่วย คอยช่วยเหลือระหว่างการเดินทางข้ามแม่น้ำโขง
มายังเมืองท่าอุเทน ญาติผู้ใหญ่ คอยดูแล ญาติผู้ใหญ่ เมืองท่าอุ
เทน การนับถือผีดังกล่าวได้ถูกสร้างความทรงจำร่วม
ของสังคมอย่างต่อเนื่อง ผ่านพิธีกรรม ตำนาน ร้าง ที่
เคลื่อนไหวตลอดเวลา เป็นชุดความรู้ท้องถิ่นที่เดิม
แต่ประวัติศาสตร์ไทยย่อในมิติวัฒนธรรมให้มี
ชีวิตชีวาในขณะเดียวกันยังปลูกฝังให้ชาวบ้านมี
ความรู้ความเข้าใจในรากเหง้าของตนเองอย่างเป็น
ระบบ

3) วิถีชีวิตชุมชนที่สัมพันธ์กับการนับถือผี
ไทยยอกกล่าวคือ การนับถือผีของชาวไทยยอกสัมพันธ์
กับกิจกรรมของสังคม อาทิ งานนมัสการพระธาตุ
ท่าอุเทน งานประเพณีแข่งเรือยาว การทำบุญกฐิน
ต้องมีมิติของผีญาติผู้ใหญ่เข้ามามีส่วนร่วมในพิธีกรรม
และถูกจัดจำเกิดเป็นพิธีกรรมร่วมของชุมชนในเวลา
ต่อมา แม้ว่าชุมชนไทยยอกท่าอุเทนในปัจจุบันจะมี
ชุดความเชื่อความรู้ที่แตกต่างหลากหลาย แต่การ
นับถือผีญาติผู้ใหญ่ประเพณีประนอม ให้ผู้คนในเมืองท่าอุ
เทนมีความเชื่อในชุดเดียวกัน อย่างลงตัวโดยไม่เกิด
ข้อขัดแย้ง

4) ผีโตเดียวกัน : เครือข่ายทางสังคม
ชุมชนไทยยอก กล่าวคือ เป็นการสร้างความสัมพันธ์
กับไทยยอกอื่น คือ (1)ชุมชนไทยยอกท่าอุเทน
(2)ชุมชนไทยยอกไชยบุรี (3)ชุมชนไทยยอกหินบูร
สปป.ลาว (4)ชุมชนไทยยอกท่าดอกแก้ว (5)ชุมชน
ไทยยอกตาลปากน้ำ (6)ชุมชนไทยยอกบ้านโพ
(7)ชุมชนไทยยอกหัวบึงทุ่ง นับถือญาติผู้ใหญ่หงสา
เหมือนกัน ได้รับอิทธิพลมาจากชุมชนไทยยอกท่าอุ
เทน ที่เป็นศูนย์กลาง ได้ ขยาย ย้ายไปตั้งชุมชนไทย
ยอกอื่น แต่ละชุมชนจึงเป็นเครือญาติกันสิ่งที่น่าสนใจ
คือความสัมพันธ์ของชุมชนไทยยอกท่าอุเทน กับ
เมืองหินบูรณ์ ประเทศลาวที่มีความสัมพันธ์แนบ
แน่น จนกระทั่งเจ้าเมืองหินบูรณ์ ได้ถวายพระพุทธรูป
พระบางแก่พระอาจารย์สีห์ดี เพื่อกระชับ

ความสัมพันธ์ และประดิษฐาน ณ วัดไตรภูมิในปัจจุบัน
การนับถือผีกับนิเวศวิทยาวัฒนธรรม

จากการศึกษาการนับถือผีอารักษ์ ทั้ง 5 กรณี
คือ ญาติผู้ใหญ่ศรีสุทโธ รักษาบึงมอ นางแอกไค้ เป็นลูกสาว
พญานาค รักษาแม่น้ำโขง นางจันทา สติอยู่วังมน
รักษาห้วยทวย ท้าวอำคา รักษาหนองสูง และ ท้าวคำ
ไค้ รักษาฮ่อง แสงและพื้นที่ชุ่มน้ำ ชาวไทยยอกเชื่อว่า ผี
อารักษ์ทำหน้าที่รักษาดูแล ป่า ห้วย หนอง ต่างๆ ตาม
ขอบเขตอำนาจของตนเอง ผีอารักษ์มีอำนาจเด็ดขาดใน
การตัดสิน ลงโทษ แก่ผู้กระทำความผิด เมื่อชาวบ้านเข้าใช้
ทรัพยากรทุกอย่าง ต้องมีความเคารพเจ้าของตามหลัก
“บ่เอิ้น บ่ขาน บ่วาน บ่ข่อย” และปฏิบัติตาม ขะลำ
อย่างเคร่งครัด บางพื้นที่มีพิธีกรรม เลี้ยงขึ้น เลี้ยงลง
เช่นไหว้ เพื่อให้เกิดความพึงพอใจและประทานความ
อุดมสมบูรณ์เพียงพอต่อการดำเนินชีวิตขะลำในการใช้
ทรัพยากร อาทิ ห้ามจับปลาวันพระ ห้ามฆ่าสัตว์บาง
ชนิด ฮ้องใส่ ฮ้องขอ ห้ามดื่มสุรา ห้ามเสพลิงเสพลิต
ห้ามพูดจาทำร้ายทายอำนาจ ฯ เมื่อได้รับโทษ ต้องแต่ง
ขันดอกไม้ไปคอบญาติผู้ใหญ่เจ้าโต้ง เจริญ กับผีอารักษ์
หากเป็นข้อห้ามระดับรุนแรง อาจเสียชีวิตได้

เมื่อเปรียบเทียบกับระบบการจัดการ
ทรัพยากรธรรมชาติ ระหว่าง ชุมชนไทยยอก (ในระบบ
คิดผีอารักษ์) และ รัฐ พบว่ามีความแตกต่างกัน การ
จัดการโดยชุมชน ถือเป็นการใช้ภูมิปัญญาในการจัดการ
แก้ไข อธิบายสิ่งต่างๆรอบตัว เป็นชุดความรู้ที่เกิดจาก
ประสบการณ์ อาจมองได้ว่า เบื้องหลังปรากฏการณ์
ถือเป็นการอนุรักษ์ รักษาสมดุล ระหว่าง ธรรมชาติ
และมนุษย์ เพื่อให้เกิดความเพียงพอต่อการบริโภค
และแบ่งปันให้ประชาชนได้เข้าถึงทรัพยากรอย่าง
ทัดเทียม และมีการพัก เพื่อให้ธรรมชาติได้พักฟื้น
ในขณะที่ รัฐ เข้าใจและจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่
เอื้อต่อระบบทุนมากกว่า นายทุนจึงเป็นผู้ได้รับ
ผลประโยชน์ การเข้าใจระบบคิดของชุมชน จะนำไปสู่
การพัฒนาคุณภาพชีวิต และประยุกต์ภูมิปัญญามาใช้
ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมและร่วมกันหาทาง
ออกของปัญหาทรัพยากรที่จะเกิดขึ้นในอนาคตต่อไป

บทบาทและความสำคัญของพิธีกรรม ทรงเมืองในชุมชนไทยยุคปัจจุบัน

1) บทบาทต่อการสร้างความมั่นคงทางจิตใจ เมื่อชาวไทยยุคเกิดความรู้สึกกังวล เกิดความเครียด หวั่นวิตก ต่อสภาพการณ์ในปัจจุบันในกรณีต่างๆ ซึ่งอาจนำไปสู่การเกิดโรคร้ายที่รุนแรงและไม่ทันการต่อการรักษา อาทิ ความเจ็บป่วย ผ่นแล้ง น้ำท่วม ค่าขายไม่ได้กำไร การสอบ การเกณฑ์ทหาร ของหาย ย้ายถิ่น เหล่านี้กระทบต่อชีวิตและทรัพย์สิน ชาวไทยยุคจึงพึ่งพาอำนาจศักดิ์สิทธิ์ของญาพ่อเพื่อต้องการความมั่นคงทางจิตใจ แม้ว่าไม่สามารถพิสูจน์หรือรับประกันได้ว่า เมื่อ बनบานกับญาพ่อแล้ว จะเกิดผลสำเร็จ แต่ชาวไทยยุคได้รับความสบายใจ การได้ระบาย พุดคุย ปัญหา กับ ร่าง แลกเปลี่ยนความรู้สึกในภาวะต่างๆ อนึ่ง ชาวบ้านไทยยุคปัจจุบันมีความรู้ความเข้าใจต่อระบบเหตุผล วิถีคิดแบบวิทยาศาสตร์เป็นอย่างดีอย่างเหมาะสม แต่เมื่อถึงภาวะวิกฤติที่ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ไม่สามารถอธิบายได้

2) บทบาทของญาพ่อต่อการแสดงพลังและการอบรมระเบียบสังคมเป็นผลมาจากการยึดถือฮีดคองชะล่า หลักธรรมทางพุทธศาสนา มาปฏิบัติใช้ โดยผีญาพ่อเป็นผู้ควบคุมลงโทษ สำหรับผู้ที่กระทำความผิด การอบรมของผีญาพ่อ ผ่าน ร่าง ได้ใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนา มุ่งเน้นสั่งสอนในระดับโลกียะ เพื่อให้ประกอบสัมมาอาชีพ และดำรงชีวิตอย่างสงบสุข แตกต่างกับ พุทธศาสนาในระดับอุดมคติ ที่ชาวไทยยุคมองว่าเป็นเรื่องไกลตัว อาทิ การปฏิบัติเพื่อเข้าสู่นิพพาน ในขณะที่เดียวกัน ชาวไทยยุคมีความเข้าใจว่า การนับถือผีญาพ่อมีความสัมพันธ์กับพุทธศาสนาอย่างไม่ขัดแย้งกัน ในพื้นที่พิธีกรรมจะมีผู้อาวุโสมารวมกลุ่ม แสดงถึงพลังของชุมชนที่มีความเหนียวแน่น เป็นพื้นที่ทางความคิดความเชื่อ ในการแสดงตัวตนโดยเฉพาะคลังสมองของชุมชน การที่ได้มีโอกาสพุดคุย แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ทำให้เกิดความรู้สึกมีความสำคัญต่อชุมชน ซึ่งในปัจจุบันผู้สูงอายุในหลายพื้นที่ถูกละเลย

อภิปรายผล

ความเชื่อและการนับถือผีของชาวไทยยุคทำอุเทน เป็นข้อมูลทางวัฒนธรรม มีลักษณะเป็นสหวิทยาการ คอยสนับสนุน อธิบาย ให้ความรู้ ช่วยเหลือ ค้ำครอง ป้องกัน ชาวไทยยุคจากภาวะการณ์ต่างๆ อย่างได้ผล และมีการปรับเปลี่ยนไปตามการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย เพื่อตอบโจทย์ความต้องการของชาวไทยยุคเมื่อประสบปัญหาต่างๆยามหมดที่พึ่ง สอดคล้องกับการนับถือผีของกลุ่มอื่นที่สืบทอดวัฒนธรรมการนับถือผีมาใช้แก้ปัญหาในชีวิต อาทิ สถาบันผีปู่ตา พิธีกรรมล่าทรงรักษาโรค พิธีกรรมล่าผีฟ้ารักษาโรค พิธีกรรมเหย้าผีหมอ พิธีกรรมแข่งสะพาน พิธีกรรมแสกเต็นสาก พิธีกรรมมะมั่วด ฯ เหล่านี้มีรากฐานมาจากวัฒนธรรมการนับถือผีที่สืบทอดมาจนเกิดเป็นมรดกทางวัฒนธรรม

สิ่งที่น่าสนใจของการนับถือผีไทยยุคที่แตกต่างจากงานการวิจัยเรื่องผีที่ผ่านมา คือการศึกษา ระบบคิดของคนไทยยุค 1) การนับถือผีญาพ่อเจ้าโต่งของชาวไทยยุค มีความคล้ายคลึงกับความเชื่อของชุมชนกลุ่มแม่น้ำโขง ที่ตั้งถิ่นฐานริมฝั่งแม่น้ำโขงหรือแม่น้ำสายสำคัญ ชี้ให้เห็นว่า ความเชื่อผีญาพ่อเจ้าโต่ง อาจมีรากฐานวัฒนธรรมในฐานะผีประจำพื้นที่จากตำนานอุรังคธาตุ แต่เมื่อเวลาผ่านไป เรื่องเล่า ประสบการณ์ อาจส่งผลให้เกิดความเชื่อญาพ่อเจ้าโต่งแตกต่างกัน 2) การนับถือผีญาพอมีลักษณะกึ่งประวัติศาสตร์ บ้านเมืองและกึ่งความเชื่อ ในเรื่องราวจะพบการบอกเล่าผู้รู้เรื่องให้สอดคล้องกับสถานที่ที่ปรากฏในปัจจุบัน เพื่อแสดงหลักฐานยืนยันว่าเรื่องราวเหล่านั้นเป็นความจริง รวมทั้งมีตัวตนอยู่จริง เนื้อหาเน้นให้ผู้คนบังเกิดความภาคภูมิใจ และมีสำนึกร่วมผูกพันอยู่ในบรรพบุรุษเดียวกัน จึงเสมือนเอกลักษณ์หรือตัวแทนของทุกคนที่สร้างความผูกพันบนสำนึกแห่งชุมชน (Community Sense) ในความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของหรือเป็นส่วนหนึ่งของบ้านเมือง 3) การนับถือผีที่สัมพันธ์กับเครือข่ายทางสังคมของชุมชนไทยยุคในบริเวณใกล้เคียง พบความสัมพันธ์ในลักษณะเครือญาติ โดยเฉพาะไทยยุค

ท่าอุเทน กับไทยย้อยเมืองหินบุรี สปป.ลาว ที่มีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่นจนกระทั่งเจ้าเมืองหินบุรีมอบพระบางให้กับหลวงปู่สีห์ตัก เพื่อกระชับความสัมพันธ์ ปัจจุบันประดิษฐาน ณ วัดไตรภูมิ

ข้อค้นพบอีกประการหนึ่งในการนับถือผีของชาวไทยย้อยท่าอุเทนคือ การใช้ภูมิปัญญาในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน โดยมี ฝัอาร์กษเป็นเจ้าของ ชาวบ้านไทยย้อยเป็นผู้อาศัยใช้สอย และทุกครั้งที่การใช้สอยจะต้องปฏิบัติตาม ขะลำอย่างเคร่งครัด ตามหลัก “บ่เอิ้น บ่ขาน บ่วาน บ่ข้อย” หากไม่บอกกล่าวจะถือว่าเป็นการลักขโมย ขะลำในการใช้ทรัพยากรมีส่วนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนและเป็นระบบ เมื่อเปรียบเทียบกับการจัดการทรัพยากรจากภาครัฐ เห็นความแตกต่างว่า ชุมชนมองทรัพยากรว่ามีชีวิต มีเจ้าของ การใช้สอยต้องคำนึง รู้คุณค่า อนุรักษ์ รักษาสมดุล เพื่อให้เกิดความเพียงพอต่อการบริโภค และแบ่งปันให้ประชาชนได้เข้าถึงทรัพยากรอย่างทัดเทียม และมีกรพัก เพื่อให้ธรรมชาติได้พักฟื้น และเกิดประโยชน์ต่อชุมชนมากที่สุด ในขณะที่ รัฐ เข้าใจและจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้อต่อระบบทุนมากกว่า นายทุนจึงเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์ การเข้าใจระบบคิดของชุมชน จะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต และประยุกต์ภูมิปัญญามาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมและร่วมกันหาทางออกของปัญหาทรัพยากรที่จะเกิดขึ้นในอนาคตต่อไป

บทบาทและความสำคัญของการนับถือผีของชาวไทยย้อยในปัจจุบัน เป็นภาพสะท้อนที่ยังคงตอบรับและการทำหน้าที่ของผีญาพ่อในบริบทใหม่ที่ปราศจากคณะอาณัติ การประกอบพิธีกรรมทรงเมืองอยู่ในรูปแบบพิธีกรรมท้องถิ่นสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยการนับถือผีของกลุ่มอื่นที่ผ่านมา แต่ประเด็นปัญหาและความต้องการในรายละเอียดมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพื้นฐานทางสังคม ประสบการณ์ต่างๆ สิ่งที่น่าสนใจกับการ

เปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนคือ การสถาปนาผีญาพ่อขึ้นเป็นเจ้าพ่อหลักเมือง ซึ่งหมายถึง สำนึกในความเป็นอันหนึ่งอันเดียวของกลุ่มคนในเขตเทศบาลท่าอุเทนทั้งหมดที่จะส่งผลถึงความเป็นเอกภาพ อันจะสามารถให้ดำรงอยู่ต่อไป ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองจะเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คน พิธีกรรมทรงเมืองเป็นกลไกกระชับความรู้สึกของความเป็นพวกเดียวกันให้แก่คนในชุมชน ในท่ามกลางความขัดแย้งในช่วงเกิดวิกฤตการณ์ก่อให้เกิดความรัก สามัคคี และจะส่งผลต่อการรวมมือรวมแรง ร่วมใจในการพัฒนาชุมชนท่าอุเทน

อย่างไรก็ตาม ในสถานการณ์ปัจจุบัน ผีญาพ่อถูกท้าทาย กับกลุ่มผู้คนที่มีความเชื่อที่สลับซับซ้อนและหลากหลาย กลุ่มคนรุ่นใหม่ มองว่า การนับถือผีญาพ่อเป็นเรื่องงมงาย ไร้สาระ ขัดแย้งกับหลักเหตุผล กลุ่มนักนักการเมืองท้องถิ่น ให้การสนับสนุนกิจกรรม ซึ่งน่าจะคล้ายกับกลยุทธ์ในอดีตเพื่อใช้ความสัมพันธ์ของผีญาพ่อและผู้ศรัทธาเป็นเครื่องมือในการหาเสียงเลือกตั้ง กลุ่มองค์กรด้านการศึกษา โรงเรียน ศูนย์วัฒนธรรม สืบค้น รวบรวมข้อมูลและให้มีการศึกษาในรูปแบบวิชาการ รวมทั้งการนำเสนอในรูปแบบของข้อมูลด้านการท่องเที่ยวในชุมชน จึงถือได้ว่า สถาบันผีญาพ่อ เปรียบเป็น องค์ความรู้ชุมชน เพื่อชุมชน ที่มีลักษณะเป็นสหวิทยา และใช้ในการแก้ไขปัญหาชุมชนในยุคหนึ่งอย่างได้ผล การทำความเข้าใจในระบบคิดของคนไทยย้อยจะทำให้เกิดความเข้าใจและเป็นข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- บุญยงค์ เกศเทศ. (2534). **วัฒนธรรมชาวไทยย้อย**
กรณีศึกษาบ้านท่าขอนยาง อำเภอกันทร
วิชัย จังหวัดมหาสารคาม. มหาสารคาม :
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- เมธี ดวงสงค์. (2514). **ภูมิศาสตร์ -ประวัติศาสตร์ท่า**
อุเทน. นครพนม : โรงพิมพ์ส.วัฒนา.
- รุ่งอรุณ ที่ทชุนทเถียร และสมศักดิ์ ศรีสันติสุข.
(2532). **การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ**
การเมือง สังคม และวัฒนธรรมใน

- หมู่บ้านชาติพันธุ์ : กรณีศึกษาไต้ฮ้อ**
บ้านโพน. ขอนแก่น :คณะมนุษยศาสตร์
และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
วิศิษฐ์ ดวงสงค์. (2542). “ลงนางเทียม (ฮ้อ-ท่าอุ
เทน) : พิธีกรรม” ใน สารานุกรม
วัฒนธรรมไทยภาคอีสาน เล่มที่ 11.
หน้า 3877-3889. มูลนิธิสารานุกรม
วัฒนธรรมไทย : ธนาคารไทยพาณิชย์.
ศิริกมล สายสร้อย. (2547 : ตุลาคม-ธันวาคม).
ชุมชนชาวน้ำในอรัญประเทศ” ใน
วารสารเมืองโบราณ. 30 (4), 53-60.
สพสันต์ เพชรคำ. (2554). ลวงลุ่มน้ำโขง : พื้นที่
ทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน
บริเวณพรมแดนไทย-ลาว. (วิทยานิพนธ์
ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม).
- สุริยา สมุทคุปต์ และคณะ (2536). จากยอดห้วย
ถึงบุญบึง : สิทธิอำนาจและระบบการ
จัดการทรัพยากรพื้นบ้านของชุมชน
ชาวนาลุ่มน้ำชี. นครราชสีมา :โครงการ
จัดตั้งพิพิธภัณฑ์ทางมานุษยวิทยาของ
อีสาน สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.